

પ્રવચન નં. ૧૬૮, શ્લોક--૨૪૭ થી ૨૪૯, ગાથા-૧૪૬, શનિવાર, જ્યેષ્ઠ સુદ ૧૫,
તા.૨૮-૦૬-૮૦

‘નિયમસાર’ ૧૪૬-ગાથા. એની ‘ટીકા :- અહીં ખરેખર સાક્ષાત્ પરવશ પરમજિનયોગીશ્વરનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.’ ‘જે (શ્રમણ) નિરુપરાગ નિરંજન...’ આહાહા...! અંદર તત્ત્વની વાત છે ને? બહારથી તો કાંઈ કરી શકતો નથી. એક લુગડું પહેરવું કે ઓઢવું એ આત્મા કરી શકતો નથી. આહાહા...! લુગડું ઓઢવું કે પહેરવું કે આમ (થાય) એ જડની ક્રિયા આત્મા કરી શકતો નથી. આહાહા...! હવે એનાથી પાર હવે અહીં તો પાછી (વાત છે). વિકલ્પ છે એ પણ આત્માનું કર્તવ્ય નથી. આવશ્યક છે ને? અવશ્ય કર્તવ્ય છે એનું. શું?

‘નિરુપરાગ નિરંજન સ્વભાવવાળો હોવાને લીધે...’ આહાહા...! જેમાં જરીએ રાગ નથી. શુભ કે અશુભ રાગ. ક્રિયા તો નથી. આ હાલવાની, ચાલવાની, કપડા પહેરવાની, ઓઢવાની. આ કપડું પહેરે ત્યારે રહે તેમ રહેતું હશે? આહાહા...! ભારે વાત, ભાઈ! એ કરી શકતો નથી, કહે છે. કપડાને આમ પાકુ બાંધવું તો રહે એ આત્માની ક્રિયા જ નથી. ઝીણી વાત

છે, ભાઈ! આહાહા...! અહીં તો રાગની ક્રિયા પણ એની નથી. જરી રાગ થાય એ ક્રિયા એની નથી. આહાહા...! નિરુપરાગ-જેમાં રાગ જ નથી. ભગવાન ચૈતન્ય ધ્રુવ નિત્યાનંદ પ્રભુ... આહાહા...! જેની દૃષ્ટિમાં રાગ વિનાની નિરુપરાગ ચીજ દૃષ્ટિમાં પડી એની આ વાત ચાલે છે. એ સ્વવશ છે. બાકી બધા પરવશ છે. આહાહા...!

‘નિરુપરાગ નિરંજન...’ જેમાં અંજન કાંઈ નથી, મેલ નથી. ભગવાન આત્મતત્ત્વ નિર્મળાનંદ પ્રભુ, જેમાં રાગ નથી, મેલ નથી. ‘નિરંજન સ્વભાવવાળો હોવાને લીધે...’ આહાહા...! એ તો મલિન અને મેલ ને રાગના અભાવવાળો હોવાને લીધે ‘ઔદયિકાદિ પરભાવોના સમુદાયને પરિત્યાગીને,...’ ઓહોહો...! બહારની ક્રિયા શરીરની અને કપડાની અને લુગડાની, પીવાની ને રાંધવાની ને ખાવાની એ બધી ક્રિયા તો જડની છે. આહાહા...! પણ અહીં તો કહે છે કે પ્રભુ છે એના ચાર ભાવ એમાં નથી. પર્યાયમાં એના ભાવ. ઉદયભાવ, ઉપશમભાવ, ક્ષયોપશમભાવ, ક્ષાયિકભાવ ચાર પર્યાય જે છે (એ એનામાં નથી). આહાહા...! ક્યાં જીવને પહોંચવું!

‘નિરુપરાગ નિરંજન સ્વભાવવાળો હોવાને લીધે ઔદયિકાદિ પરભાવોના...’ એ પરભાવ છે. આહાહા...! સ્વરૂપ પ્રત્યક્ષ, સ્વભાવે પ્રત્યક્ષ એ સિવાયના ચાર ભાવ એ પરભાવ છે. આહાહા...! રાગ તો પરભાવ છે, શુભરાગ અને અશુભરાગ પણ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિકભાવ પણ પરભાવ છે. કેમકે એ પર્યાય છે. એ ત્રિકાળી ચીજ નથી. આહાહા...! આવી આકરી વાત છે. ‘ઔદયિકાદિ પરભાવોના...’ પરભાવ. જેમાં ક્ષાયિકભાવ નથી. આહાહા...! પરમસ્વભાવભાવ ધ્રુવભાવ, નિત્યભાવ અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર પ્રભુ, એમાં ક્ષાયિકભાવની પર્યાયનો પણ અભાવ છે. ઉદયમાં રાગનો તો અભાવ છે, ઉપશમભાવનો તો અભાવ છે. રાગને દાબી દેવો એ પણ આત્મામાં નથી. આહાહા...! તેમ રાગનો ક્ષય કરવો એ પણ આત્મામાં નથી. તેમ જ્ઞાનાવરણીય આદિનો ક્ષયોપશમ કરવો અને એથી ક્ષયોપશમભાવ થાય એ આત્મામાં નથી. ઝીણી વાત છે, ભાઈ! આહાહા...! વસ્તુ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ પૂર્ણાનંદનો સાગર નાથ, જેને ક્ષાયિકભાવ પણ અડતો નથી. આહાહા...! એને પણ અહીંયાં પરભાવ કીધો છે. તો રાગ તો પરભાવ છે. શરીર, વાણી, મન, કપડા, બપડા, ફપડા, ધૂળ આ બધું તો પર છે. આહાહા...!

જેને કલ્યાણ કરવું છે એણે ‘ઔદયિકાદિ પરભાવોના સમુદાયનો..’ પરિત્યાગ કરવો જોઈએ. આહાહા...! પર્યાયનું લક્ષ છોડી દેવું જોઈએ, એમ કહે છે. વસ્તુ દ્રવ્ય અને પર્યાય બે સ્વરૂપે છે પણ પર્યાયનો ત્યાગ કરવો જોઈએ તો દૃષ્ટિ દ્રવ્ય ઉપર જશે. આહાહા...! બહારની ક્રિયાની તો વાત જ ક્યાંય રહી ગઈ. આ ટોપી-બોપી સરખી પહેરવી ને.. એ ક્રિયા આત્માની છે જ નહિ. આ ભાવ રાગ તો (એનો) નથી પણ ઉપશમ-ક્ષયોપશમ ભાવ પણ એનો નથી. આહાહા...! ઝીણી વાત છે, ભાઈ! આ તો ‘નિયમસાર’ છે. આહાહા...!

એ ‘ઔદાયિકાદિ પરભાવોના સમુદાયને...’ સમુદાય એટલે ચાર ભાવ થયા ને? એને ‘પરિત્યાગીને,...’ ત્યાગીને કહ્યું નથી. પરિત્યાગીને સમસ્ત પ્રકારે તેનું લક્ષ છોડી દઈને. આહાહા...! એકલો ધ્રુવ ચૈતન્ય ત્રિકાળી અતીન્દ્રિય આનંદ અને અતીન્દ્રિય જ્ઞાનથી સર્વાંગ પૂર્ણ ભરેલો પ્રભુ, એ સિવાય ચાર ભાવનો પરિત્યાગ-સમસ્ત પ્રકારે લક્ષ છોડી દે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા...! ચાર ભાવના સમુદાયનો પરિત્યાગ. સમુદાય એટલે આ સમુદાય, હોં! આ બહારનો સમુદાય એ નહિ. આહાહા...! આત્મદ્રવ્યમાં પર્યાયના જે ચાર પ્રકાર ઉદય, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિક એને અહીંયાં સમુદાય કીધો છે. એ સમુદાયને પરિત્યાગીને. આહાહા...!

‘નિજ કારણપરમાત્માને—’ નિજ કારણપરમાત્મા. જે સ્વરૂપે પ્રત્યક્ષ છે, સ્વભાવે પ્રત્યક્ષ છે. સ્વરૂપે પ્રત્યક્ષ હોવાને લાયક જ છે. આહાહા...! ‘નિજ કારણપરમાત્માને—’ નિજ કારણપરમાત્મા. ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર પણ નહિ. એ પણ પરદ્રવ્ય છે. જ્યાં ચાર ભાવને પરદ્રવ્ય કીધા. પહેલા આવી ગયા છે. ક્ષાયિકભાવ આત્મામાં નથી. પહેલા આવી ગયા છે. આ ‘નિયમસાર’માં. ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયિકભાવ આત્મામાં નથી. આહાહા...! તો આ તમારા હીરા-માણેક ક્યાં હતા? આહાહા...!

અહીં તો કહે છે કે કપડાને અડતો નથી, એ હીરા-માણેકને અડતો નથી, પ્રભુ! આ વાત બેસવી... આહાહા...! પોતાની ચીજ સિવાય પર ચીજને તો અડતો પણ નથી. તો પછી એ એની ક્રિયા કરી શકે એ વાત તો છે નહિ. પણ એનામાં થતાં ચાર ભાવ, એની પર્યાયમાં થતાં ચાર ભાવ... આહાહા...! એને પરિત્યાગી-સમસ્ત પ્રકારે લક્ષ છોડી દઈ. આહાહા...! એ પર્યાયનું એટલે અવસ્થાનું. ચાર પ્રકારની જે અવસ્થા છે એને સર્વથા પ્રકારે છોડી દઈ કારણપરમાત્માને, એ કારણપરમાત્મા ત્રિકાળી સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ છે. આહાહા...! અંતર આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો નાથ પૂર્ણાનંદથી ભરેલો છે.

‘કે જે (કારણપરમાત્મા) કાયા, ઇન્દ્રિય અને વાણીને અગચર છે,...’ ભગવાનઆત્મા કાયાની ક્રિયાથી અગમ્ય છે. આહાહા...! ઇન્દ્રિયની ક્રિયાથી અગમ્ય છે. દ્રવ્યેન્દ્રિય અને ભાવેન્દ્રિયથી પણ અગમ્ય છે. આહાહા...! જડઇન્દ્રિય અને ભાવઇન્દ્રિય જે ક્ષયોપશમ છે એનો જેમાં અભાવ છે. એને અને વાણીને અગચર છે, વાણીને અગમ્ય છે. આહાહા...!

એકકોર એમ કહેવું કે મોક્ષનું કારણ સુબોધ છે. ભાઈ! આવે છે ને? અને સુબોધ તે સુશાસ્ત્રથી થાય છે. અને સુશાસ્ત્ર આપ્તપુરુષથી થાય છે. માટે... આહાહા...! ધર્મીએ ધર્મી જીવનો, જેનાથી મળ્યું તેનો ઉપકાર ન છોડવો. એમ પહેલું આવ્યું છે. પાંચમી ગાથા. પાંચમી છે ને?

મુમુક્ષુ :- છટ્ટી ગાથા. ૧૬મું પાનું.

ઉત્તર :- કેટલામું? ૧૬મું પાનું એમ ને? આહાહા...!

‘ઇષ્ટ ફળની સિદ્ધિનો ઉપાય સુબોધ છે...’ આહાહા..! સમ્યગ્જ્ઞાન વિના ઇષ્ટ ફળ મળતું નથી. સાચા જ્ઞાન વિના ક્રિયાકાંડ વડે કરીને કાંઈ મળતું નથી. એ ‘ઇષ્ટ ફળની સિદ્ધિનો ઉપાય સુબોધ છે (અર્થાત્ મુક્તિની પ્રાપ્તિનો ઉપાય સમ્યગ્જ્ઞાન છે),...’ એ એનો અર્થ કર્યો. ‘સુબોધ સુશાસ્ત્રથી થાય છે,...’ એ સમ્યગ્જ્ઞાન સુશાસ્ત્રથી થાય છે. ‘સુશાસ્ત્રની ઉત્પત્તિ આપ્તથી થાય છે;...’ આહાહા..! ચોથે ગુણસ્થાને પણ આપ્ત લીધા છે. ‘દીપચંદ્ર’એ ‘અધ્યાત્મ પંચ સંગ્રહ’માં. ‘માટે તેમના પ્રસાદને લીધે...’ આહાહા..! પરને લઈને કાંઈ ન થાય, ત્યારે અહીં તો તેમના પ્રસાદને લીધે એમ કીધું છે. આહાહા..! વ્યવહારનું વાક્ય છે. સદ્ભુત વ્યવહારનું.

‘તેમના પ્રસાદને લીધે આપ્ત પુરુષ બુધજનો વડે...’ ધર્માત્મા આપ્ત પુરુષ છે એ ‘પૂજવાયોગ્ય છે. (અર્થાત્ મુક્તિ સર્વજ્ઞદેવની કૃપાનું ફળ હોવાથી...)’ આ પ્રસાદ કીધું ને? આહાહા..! એકકોર કહ્યું કે મુક્તિને કોઈની અપેક્ષા (નથી), ક્ષાયિકભાવની પણ નથી. આહાહા..! ‘મુક્તિ સર્વજ્ઞદેવની કૃપાનું ફળ હોવાથી સર્વજ્ઞદેવ જ્ઞાનીઓ વડે પૂજનીય છે), કેમ કે કરેલા ઉપકારને સાધુ પરુષો (સજજનો) ભૂલતા નથી.’ આહાહા..! માથે છે ને? ‘ન હિ કૃતમુપકારં સાધવો વિસ્મરન્તિ ।।’ આહાહા..! એકકોર ઉપકાર કહેવો અને એક બાજુ કહેવું કે ક્ષાયિકભાવ આત્મામાં નથી. આહાહા..! નિમિત્તનું જ્ઞાન કરાવે છે. વ્યવહાર છે ને? વ્યવહાર વ્યવહારે વંદનીક છે ને? વ્યવહારે વ્યવહાર વંદનીક ન હોય તો ભગવાનને વંદન કરવું એ પણ રહેતું નથી. આહાહા..! પણ નિશ્ચયમાં તો અંતર ભગવાન કારણપરમાત્મા... આહાહા..! છે ને? અહીં તો એ આવ્યું ને ઉપકાર ભૂલતા નથી. અહીં આવ્યું. ૧૪૬ આવ્યું ને?

‘નિજ કારણપરમાત્માને—કે જે (કારણપરમાત્મા) કાયા, ઈન્દ્રિય અને વાણીને અગોચર છે,...’ વાણી સાંભળવાથી પણ અગમ્ય છે. અને ઓલામાં એમ કહ્યું કે વાણી સાંભળવાથી સુબોધ થાય છે. કઈ અપેક્ષાથી કથન છે? આહાહા..! ‘કાયા, ઈન્દ્રિય અને વાણીને અગોચર છે,... સદા નિરાવરણ હોવાથી...’ અંતર ભગવાનઆત્મા ત્રિકાળી દ્રવ્યસ્વભાવ નિરાવરણ છે. ત્રિકાળી વસ્તુને આવરણ નથી. આહાહા..! ક્ષાયિકભાવ જેમાં નથી તો વળી આવરણ-ફાવરણ ક્યાં આવ્યા? આહાહા..!

‘સદા નિરાવરણ હોવાથી નિર્મળ સ્વભાવવાળો છે...’ ભગવાનઆત્મા અંદર તો નિર્મળ સ્વભાવવાળો છે. આહાહા..! પૂર્ણાનંદનો નાથ નિર્મળ આનંદ અને નિર્મળ શુદ્ધથી ભરેલો ભગવાન છે અંદર. આહાહા..! પર્યાય ઉપર દૃષ્ટિવાળાને પર્યાયથી એની નજરું કરવાની છે એ નિધાનની, એ નજર ન કરે અને પર્યાય ઉપર નજર અને પર્યાયથી બહારમાં નજર જાય તો એમાં એ કાંઈ દેખાય નહિ. આહાહા..! ‘નિર્મળ સ્વભાવવાળો છે અને...’ તે પ્રભુ અંદર... આ આવશ્યકની વાત ચાલે છે. અવશ્ય કરવા લાયક આ છે. બાકી બધું કરવા લાયક બહારનું-ફહારનું છે નહિ, એમ કહે છે. આહાહા..! નિશ્ચય પરમાવશ્યક છે ને? અવશ્ય-

જરૂરી કરવાનું હોય તો આ છે. બાકી બધી બહારની વાતુંમાં... આહાહા..! મીંડા વાળવા જેવું છે.

ટીકાકારે શાસ્ત્રના લખાણ કર્યા અને બોલ્યા કે, ભાઈ! ટીકા મેં કરી નથી, હોં! આહાહા..! હું તો અંતર જ્ઞાનમાં હતો. એ તો અંદર બની ગઈ છે. હું તો જ્ઞાનસ્વરૂપમાં ગુપ્ત છું. આહાહા..! ‘પંડિતજી’! ટીકા થઈને? ટીકાનો અર્થ પછી પાછળથી કર્યો. શબ્દથી ટીકા થઈ ગઈ છે. મારાથી થઈ જ નથી. હું તો સ્વરૂપગુપ્ત છું. હું તો જ્ઞાનમાં ગુપ્ત છું. જ્ઞાન બહાર નીકળતો નથી. જ્ઞાન રાગમાં આવતું નથી, જ્ઞાન વાણીમાં આવતું નથી. જ્ઞાન ગુપ્ત છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

‘સમસ્ત દુરઘરૂપી વીર શત્રુઓની સેનાના ધ્વજને લૂંટનારો છે...’ કેવો છે પ્રભુ અંદર દ્રવ્યસ્વભાવ? દુરઘ. પુણ્ય અને પાપ બેય દુરઘ. અઘ-પાપ. શુભ અને અશુભ બેય દુરઘ-પાપ છે. આહાહા..! ‘યોગીન્દ્રદેવે’ તો કહ્યું ને! સવારમાં આવ્યું હતું. ‘પાપ કો પાપ તો સહુ કહે પણ અનુભવી પુણ્ય કો પાપ કહે.’ શુભભાવ વિકલ્પ છે એ પાપ છે. આહાહા..! કેવો છે પ્રભુ અંદર? દુરઘ-અઘ એટલે પુણ્ય અને પાપરૂપી વીર, મહા વીર અનાદિથી જીતે છે. શત્રુઓની સેનાના ધજાને લૂંટનારો છે. આહાહા..! ચૈતન્યમૂર્તિ અંદર ભગવાનઆત્મા શુભ અને અશુભના સમુહને લૂંટનારો છે. કરનારો ને નાશ કરનારો એ નહિ. કરનારો પણ નહિ અને નાશ કરનારો પણ નહિ. આહાહા..! આવી વાત.

એને જે ‘ધ્યાવે છે,...’ આવા આત્માને જે ધ્યાનમાં લઈને... આહાહા..! એનું જે ધ્યાન કરે છે, આવો આત્મા જે દુરઘ-પુણ્ય અને પાપને લૂંટનારો, ચાર ભાવ રહિત એવો જે ભગવાનઆત્મા એને જે ધ્યાવે છે ‘તેને જ (—તે શ્રમણને જ) આત્મવશ કહેવામાં આવ્યો છે.’ તેને આવશ્યક-અવશ્ય ક્રિયા એણે કરી. આત્મવશ એને કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! અહીં તો હજી બહારની ક્રિયા કાંઈ.. કપડા પહેરવા, કપડા ધોવા, એને વળી આ કરવા, એવું આવે છે. નિશિથમાં, નિશિથ સૂત્ર છે ને? એમાં. મુનિને આટલા કપડા હોય અને એ પછી ધોવા, રંગવા નહિ. રંગવા નહિ. કપડા પાણીથી ધોવા. અરે..! એ વાણી ભગવાનની નથી. એ વાણી ભગવાનની નથી. આહાહા..! વસ્ત્રનો ટુકડો પણ રાખે અને એને રંગે ને પહેરે એને મુનિ માને એ સમક્રિતી નથી. આહાહા..! મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા..!

અહીં તો પ્રભુ ચાર ભાવથી રહિત એનું જે ધ્યાન કરે છે તે આત્મવશ છે. આહાહા..! તેને આત્મવશ (કહીએ). આત્મા ચાર ભાવ રહિત, પુણ્ય-પાપનો લૂંટનારો એવો જે દ્રવ્યસ્વભાવ, એને વશ થયો તે આત્મવશ છે. તે આત્માને તાબે છે. આહાહા..! આવી વાત. અજાણ્યા માણસને તો લાગે કે આ શું છે! આ કઈ આવી વાત! આખો દિ’ આપણે આ બધું કરીએ છીએ ને. આહાહા..!

‘આત્મવશ કહેવામાં આવ્યો છે. તે અભેદ-અનુપચારરત્નત્રયાત્મક શ્રમણને...’ તે સાધુને

શું છે? અભેદ અનુપચાર રત્નત્રય. અભેદ અનુપચાર રત્નત્રય એટલે? કે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર અભેદ છે. એ આત્માની સાથે અભેદ છે. અભેદ અનુપચાર છે. ત્રણ નથી. ત્રણ એક છે. દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ત્રણેય આત્મા સાથે અભેદ છે. તેથી અભેદ-અનુપચાર રત્નત્રયાત્મક, એને સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! એને રત્નત્રય કહેવામાં આવે છે.

એવા ‘શ્રમણને સમસ્ત બાહ્યક્રિયાકાંડ-આડંબરના...’ આહાહા...! બાહ્યક્રિયાકાંડ... આહાહા...! એનો જે આડંબર. એના ‘વિવિધ વિકલ્પોના મહા કોલાહલથી...’ આહાહા...! બાહ્ય પદાર્થના લક્ષે ઉત્પન્ન થતાં કોલાહલ વિકલ્પો. આહાહા...! એના ‘મહા કોલાહલથી પ્રતિપક્ષ...’ એવા વિકલ્પથી, રાગથી વિરુદ્ધ. પર તરફના વલણવાળા વિકલ્પથી પરાધીન નથી. એનાથી વિરુદ્ધ છે. આહાહા...! એને એ વિકલ્પ થતા નથી. આહાહા...! ‘મહા-આનંદાનંદ...’ ‘પરમ આવશ્યક કર્મ નિશ્ચયધર્મધ્યાન તથા નિશ્ચયશુક્લધ્યાનસ્વરૂપ છે—કે જે ધ્યાનો મહા આનંદ-આનંદના દેનારા છે. આ મહા આનંદ-આનંદ વિકલ્પોના મહા કોલાહલથી વિરુદ્ધ છે.’ આહાહા...! અતીન્દ્રિય જે આનંદ. મહાઆનંદનો આનંદ એટલે ત્રિકાળી. મહા આનંદનો આનંદ... આહાહા...!

‘બાહ્યક્રિયાકાંડ-આડંબરના વિવિધ વિકલ્પોના મહા કોલાહલથી પ્રતિપક્ષ મહા-આનંદાનંદપ્રદ નિશ્ચયધર્મધ્યાન...’ મહા આનંદ આનંદપ્રદ-દેનાર. ત્રિકાળી આનંદ આનંદ એને દેનાર. અનુભવમાં લેનાર, અતીન્દ્રિય આનંદ અનુભવમાં લેનાર. એ નિશ્ચયધર્મધ્યાન. એનું નામ સાચું ધર્મધ્યાન કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? ‘નિશ્ચયધર્મધ્યાન તથા નિશ્ચયશુક્લધ્યાનસ્વરૂપ પરમાવશ્યક-કર્મ છે.’ આહાહા...! અહીં તો આખો દિ’ બહારની ક્રિયાકાંડમાં રોકાય અને કોલાહલ વિકલ્પોનો અને એમાં પાછું માને ધર્મ. આહાહા...! કે અમે ધર્મ કરીએ છીએ. આહાહા...! આ તો કહે છે કે એ નિશ્ચય મહા આનંદ આનંદ કોલાહલથી રહિત, મહા આનંદ આનંદ. મહા આનંદનો આનંદ દેનાર. ભગવાન આનંદ આનંદસ્વરૂપ, એને પર્યાયમાં દેનાર, નિશ્ચયધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાન એને કહીએ. આહાહા...! જેમાં અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવે એને ધર્મધ્યાન કહીએ. આહાહા...! ઘણું આકરું કામ.

અતીન્દ્રિય આનંદ જે મહા આનંદ આનંદ છે તે પર્યાયમાં એનો આનંદ આવે એને ધર્મધ્યાન ને શુક્લધ્યાન કહીએ. આહાહા...! ‘નિયમસાર’ ‘સમયસાર’થી પણ ઘણું કેટલુંક ચાલી ગયું છે. આહાહા...! ‘શીતલપ્રસાદે’ લખ્યું છે. આહાહા...! તદ્દન નિજ સ્વરૂપ અખંડાનંદ કારણપરમાત્મા. પરમાણુને કારણપરમાણુ કહ્યા છે. અને આત્મા કારણપરમાત્મા એ શબ્દ અહીં છે, બીજે નથી. પરમાણુ ને કારણપરમાણુ બીજે નથી. ‘નિયમસાર’માં છે. હજી કારણ પરમાત્મા અને કારણ સમયસાર એ ‘સમયસાર’ની ટીકામાં છે. આહાહા...!

એને અહીં નિશ્ચય ધર્મધ્યાન અને નિશ્ચય શુક્લધ્યાનસ્વરૂપ પરમાવશ્યક. આ એને

પરમાવશ્યક-જરૂરનું એણે કર્યું. જરૂરનું હતું એને કર્યું. આત્મામાં આનંદ લીધો એ એણે જરૂર કર્યું. આહાહા...! કહો, આવી વાત છે. અત્યારે આ વ્યવહારથી થાય... વ્યવહારથી થાય... એ વાતમાં મીંડા પડે છે. વ્યવહાર કરતા કરતા થાય. વ્યવહાર સાધન છે. વ્યવહાર સાધન છે. આહાહા...! ‘જયસેનાચાર્ય’ની ટીકામાં લખ્યું છે. વ્યવહાર સાધન છે, નિશ્ચય સાધ્ય છે. લ્યો! એ તો નિમિત્તનું જ્ઞાન કરાવ્યું. આહાહા...! આ વાત જૂઠી અને એ વાત સાચી એમ બે થાય? પોતે ‘સમયસાર’ કહે છે કે ભૂતાર્થ ત્રિકાળી આનંદનો સ્વાદ લે તેને સમકિત કહીએ. ભૂતાર્થ ત્રિકાળી વસ્તુ. જેમાં ચાર ભાવ પણ નથી. આહાહા...! ભલે એનો આનંદ આવે એ ઉપશમભાવ, ક્ષયોપશમભાવ, ક્ષાયિકભાવ છે પણ વસ્તુ છે એ એનાથી રહિત છે. એનાથી રહિત છે એનું ધ્યાન કરતા આનંદ આવે એમાં ઉપશમભાવ, ક્ષયોપશમભાવ, ક્ષાયિક આવે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! આવો ઉપદેશ! ઓલામાં કહ્યું છે. આમાં કહ્યું ને. તત્ત્વમાં પ્રવેશી જા, તત્ત્વમાં ઊંડો ઊતરી જા. આમાં આવે છે. પહેલું છે ક્યાંક છે ને? તત્ત્વમાં પ્રવેશ કર. એમ આવે છે. તત્ત્વમાં ઊંડો ઊતરી જા.

મુમુક્ષુ :- ૧૭મો કળશ.

ઉત્તર :- કેટલામો? ૧૭મો કળશ. ૨૭ પાનું. છે? શું છે?

‘શીઘ્ર ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર તત્ત્વમાં પેસી જાય છે-ઊંડો ઊતરી જાય છે,...’ આહાહા...! એ ૨૬મે પાને શરૂ થાય. નીચે છેલ્લી લીટી. ૨૬મે પાને છેલ્લી લીટી. છે? ‘શીઘ્ર ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર તત્ત્વમાં પેસી જાય છે-’ તત્ત્વમાં પેસી જાય છે. આહાહા...! એકકોર કહે કે તત્ત્વને પર્યાય અડે નહિ. આહાહા...! ‘પેસી જાય છે-ઊંડો ઊતરી જાય છે,...’ તત્ત્વની અંદર ઊંડો, પર્યાયમાં ન રહેતા આમ ઊંડો ઊતરી જાય છે. તેની પાતાળમાં જાય છે. આહાહા...! પર્યાયની પાતાળમાં ઊંડો જાય છે. આહાહા...! છે? ‘તત્ત્વમાં ઊંડો ઊતરી જાય છે.’

મુમુક્ષુ :- ૨૬-૨૭ પાના.

ઉત્તર :- ૨૬-૨૭ પાનું છે. ૨૬ મા પાનાની છેલ્લી આખી લીટી. છેલ્લી.

‘શીઘ્ર ચૈતન્યચમત્કારમાત્ર તત્ત્વ...’ છેલ્લી અને ૨૭માં પહેલી. ‘ઊંડો ઊતરી જાય છે અને પેસી જાય છે.’ આહાહા...! તત્ત્વ ભગવાનઆત્મા એમાં પેસી જાય છે, ઊંડો ઊતરી જાય છે. પર્યાયનું લક્ષ ન રાખતા ત્યાં જાય છે. એમ કહે છે. પર્યાયનું ચાર ભાવનું લક્ષ ન રાખતા ઊંડો એટલે દ્રવ્યમાં જાય છે એમ કહે છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- આત્માની સન્મુખ થઈ જાય.

ઉત્તર :- અંદરમાં જા. આત્મા ચાર ભાવ વિનાનો છે ત્યાં જાય. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- પરમપારિણામિકભાવ.

ઉત્તર :- હા. પરમપારિણામિક. તેમાં પેસી જાય, તેમાં ઊંડો ઊતરી જા. ઊંડો ઊતરી જા. પાતાળ પાતાળ છે. પર્યાયનું પાતાળ છે. દ્રવ્ય એ પર્યાયનું પાતાળ છે. પર્યાયને ઊંડો

લઈ જા, પ્રવેશ કરીને ઊંડે ઊંડે લઈ જા. આહાહા...! અરે...રે...! આ વાત હતી નહિ. બહાર આવી ને વિરોધ થઈ પડ્યો. કોઈને ધારણામાં પણ હતી નહિ. સાંભળી નહોતી. આહાહા...!

‘નિશ્ચયધર્મધ્યાન તથા નિશ્ચયશુક્લધ્યાનસ્વરૂપ પરમાવશ્યક-કર્મ છે.’ લ્યો! એ નિશ્ચય કાર્ય, જરૂરનું કાર્ય તો એ છે. આવશ્યક. અવશ્ય કરવા લાયક. એ ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાન જે આનંદનો આનંદ દેનાર એ કરવા લાયક છે. આહાહા...! માણસને ક્યાં જાવું? આખો દિ’ પ્રવૃત્તિ... પ્રવૃત્તિ... પ્રવૃત્તિ... હવે એમાં... આહાહા...! સાધુ થાય તોપણ પ્રવૃત્તિ. આહાહા...! લેખક થાય તો આખો દિ’ પ્રવૃત્તિ. વિકલ્પ... વિકલ્પ... વિકલ્પ... વિકલ્પ.. આખો દિ’ વિકલ્પ બધા. હવે અહીં કહે કે, બાપા! આહાહા...! વિકલ્પની તો પાર છે પણ ચાર ભાવથી પાર છે. ક્ષાયિક ને ઉપશમભાવથી પણ પાર છે. આહાહા...!

‘[હવે આ ૧૪૬મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ આઠ શ્લોકો કહે છે :]’ આઠ શ્લોક! જુઓ! આહાહા...!

શ્લોક-૨૪૭

(પૃથ્વી)

જયત્યયમુદારધી:   સ્વવશયોગિવૃન્દારક:
 પ્રનષ્ટભવકારણ: પ્રહતપૂર્વકર્માવલિ: ।
 સ્ફુટોત્કટવિવેકત: સ્ફુટિતશુદ્ધબોધાત્મિકાં
 સદાશિવમયાં મુદા વ્રજતિ સર્વથા નિર્વૃત્તિમ્ ॥૨૪૭॥

[શ્લોકાર્થ :-] ઉદાર જેની બુદ્ધિ છે, ભવનું કારણ જેણે નષ્ટ કર્યું છે, પૂર્વ કર્માવલિ જેણે હણી નાખી છે અને સ્પષ્ટ ઉત્કટ વિવેક દ્વારા પ્રગટ-શુદ્ધબોધસ્વરૂપ સદાશિવમય સંપૂર્ણ મુક્તિને જે પ્રમોદથી પામે છે, તે આ સ્વવશ મુનિશ્રેષ્ઠ જયવંત છે. ૨૪૭.

શ્લોક-૨૪૭ ઉપર પ્રવચન

જયત્યયમુદારધી:   સ્વવશયોગિવૃન્દારક:
 પ્રનષ્ટભવકારણ: પ્રહતપૂર્વકર્માવલિ: ।
 સ્ફુટોત્કટવિવેકત: સ્ફુટિતશુદ્ધબોધાત્મિકાં
 સદાશિવમયાં મુદા વ્રજતિ સર્વથા નિર્વૃત્તિમ્ ॥૨૪૭॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! 'ઉદાર જેની બુદ્ધિ છે,...' આહાહા...! જે છતી વસ્તુ પર્યાય અને રાગને દેખે છે છતાં 'ઉદાર જેની બુદ્ધિ છે,...' એને છોડીને અંદર જાય છે. આહાહા...! 'ઉદાર જેની બુદ્ધિ છે,...' આહાહા...! બાહ્યની કોઈ કિંમત એને લાગતી નથી. અંતરની ચીજની જેને કિંમત લાગે છે એ ઉદારબુદ્ધિ છે. એ ઉદારબુદ્ધિ છે. એટલે? પર્યાયમાં આવતો નથી છતાં ત્યાં દેખાવમાં પર્યાયમાં આવે. મહા ઉદાર બુદ્ધિ, જેને અનંત પારિણામિકભાવ અનંત આનંદ, અનંત જ્ઞાન, અનંત શાંતિ એવી જેની અંતરમાં નિર્વિકલ્પમાં પ્રતીતિ આવી એ ઉદાર બુદ્ધિવાળો છે. આહાહા...! એ ઉદાર બુદ્ધિવાળો છે. આત્મા સિવાય પરવસ્તુ નહિ કબુલ કરતા, રાગને નહિ કબુલ કરતા, પર્યાયને નહિ કબુલ કરતા, ક્ષાયિકને નહિ કબુલ કરતા ઉદાર બુદ્ધિ છે. મહા ત્રિકાળી વસ્તુને કબુલ કરતા ઉદાર બુદ્ધિવાળો છે. આહાહા...! સમજાય છે?

'ભવનું કારણ જેણે નષ્ટ કર્યું છે,...' આહાહા...! ભવનું કારણ મિથ્યા ભ્રમણા... આહાહા...! જેણે નાશ કરી છે. આહાહા...! જેને અંતરમાં ઊતરવું છે, જેને બહાર પડવું નથી. આહાહા...! બહાર પડવું છે એ બહિરાત્મા છે. આહાહા...! એમ કહે છે. જુઓ! 'ઉદાર જેની બુદ્ધિ છે, ભવનું કારણ જેણે નષ્ટ કર્યું છે,...' બહારના કારણમાં જેને રોકાવું છે એ તો ભવ છે. આહાહા...! 'ભવનું કારણ જેણે નષ્ટ કર્યું છે, પૂર્વ કર્માવલિ જેણે હણી નાખી છે...' આહાહા...! વર્તમાનમાં છે નહિ પણ પૂર્વમાં જે છે એને હણી નાખી છે. આહાહા...! રાગની ધારા પૂર્વની પુણ્યની ધારા પણ જેણે નષ્ટ કરી દીધી છે. આહાહા...! આમાં કાંઈ ઝવેરાતમાં કાંઈ આવે નહિ. ભાઈઓ વાતચીત કરવા બેસે ત્યાં આ આવે? મધુ ને 'શાંતિભાઈ' ને ભેગા થઈને માંડે ઓલી પૈસાની. આ તો બધાને માટે છે ને. જેને જે હોય ત્યાં રોકાય. આહાહા...!

'ભવનું કારણ જેણે નષ્ટ કર્યું છે,...' આહાહા...! ભવનું કારણ તો રાગ, શુભરાગ છે. આહાહા...! શુભરાગ એ સંસાર (છે) એનો પણ જેણે નાશ કર્યો છે. આહાહા...! 'પૂર્વ કર્માવલિ જેણે હણી નાખી છે અને સ્પષ્ટ ઉત્કટ વિવેક દ્વારા...' શું કહે છે? પ્રત્યક્ષ ઊંચા વિવેક દ્વારા. બિલકુલ રાગ અને પર્યાયથી ભિન્ન અંદર પ્રત્યક્ષ, સ્વરૂપનું પ્રત્યક્ષ વેદન કરવું. આહાહા...! 'સ્પષ્ટ ઉત્કટ વિવેક દ્વારા...' સ્પષ્ટ ઉત્કટ ઊંચા વિવેક દ્વારા. ઊંચામાં ઊંચા ભેદજ્ઞાન દ્વારા. કે જેને કંઈ ક્ષાયિકભાવનો પણ આશ્રય નહિ. આહાહા...!

એવો 'ઉત્કટ વિવેક (ભેદવિજ્ઞાન) દ્વારા પ્રગટ-શુદ્ધબોધસ્વરૂપ...' પ્રગટ શુદ્ધ બોધસ્વરૂપ અંદર છે. વ્યક્ત પ્રગટ છે. આહાહા...! 'પ્રગટ શુદ્ધબોધસ્વરૂપ સદાશિવમય...' સદા કલ્યાણમય વસ્તુ છે. આહાહા...! સદા કલ્યાણમય, કલ્યાણમય વસ્તુ છે. આહાહા...! 'સંપૂર્ણ મુક્તિને જે પ્રમોદથી પામે છે,...' આહાહા...! જે સંપૂર્ણ સદા શિવમય, સંપૂર્ણ મુક્તિને જે પ્રમોદ-આનંદથી પામે છે. આનંદ... આનંદ... આનંદ... આનંદ... કરતા કરતા આનંદથી પામે છે. 'તે આ સ્વવશ મુનિશ્રેષ્ઠ જયવંત છે.' વર્તે છે, કહે છે. પોતે મુનિ છે ને? પોતે મુનિ છે,

જયવંત વર્તે છે. આહાહા..!

‘પ્રમોદથી પામે છે, તે આ સ્વવશ મુનિ...’ આહાહા..! ‘શ્રેષ્ઠ જયવંત (વર્તે) છે.’ જયવંત છે. આહાહા..! એ એનું સ્વ આવશ્યક-જરૂરિયાતનું કામ અને એણે કર્યું. જે કામ કરવાનું હતું તે એણે કર્યું. તે મુનિ સર્વોત્કૃષ્ટ છે. જેને મુક્તિ લેવી છે, એ સિવાય બીજું કંઈ નથી. આહાહા..! વચમાં કયાંય અટકવાનું જેને નથી. એવો જીવ... આહાહા..! ‘આ સ્વવશ મુનિ શ્રેષ્ઠ જયવંત છે.’ છે. કહે છે. એ વખતે પોતે મુનિ છે ને? આહાહા..! એ ૨૪૭ (શ્લોક પૂરો) થયો.

શ્લોક-૨૪૮

(અનુષ્ટુભ)

પ્રધ્વસ્તપંચબાણસ્ય પંચાચારાંચિતાકૃતેઃ ।
અવંચકગુરોર્વાક્યં કારણં મુક્તિસંપદઃ ॥૨૪૮॥

[શ્લોકાર્થ :-] કામદેવનો જેમણે નાશ કર્યો છે અને (જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપ-વીર્યાત્મક) પંચાચારથી સુશોભિત જેમની આકૃતિ છે-એવા અવંચક (માયાચાર રહિત) ગુરુનું વાક્ય મુક્તિસંપદાનું કારણ છે. ૨૪૮.

શ્લોક-૨૪૮ ઉપર પ્રવચન

૨૪૮.

પ્રધ્વસ્તપંચબાણસ્ય પંચાચારાંચિતાકૃતેઃ ।
અવંચકગુરોર્વાક્યં કારણં મુક્તિસંપદઃ ॥૨૪૮॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા..! ‘કામદેવનો જેમણે નાશ કર્યો છે...’ પાંચ ઇન્દ્રિય તરફના વિષયની વાસનાનો જેણે નાશ કર્યો છે ‘અને (જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપ-વીર્યાત્મક) પંચાચારથી સુશોભિત...’ છે. આહાહા..! પાંચ વિષયની વાસનાનો નાશ કર્યો છે અને પાંચ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-તપ-વીર્ય એવા પંચાચારથી સુશોભિત છે. પાંચનો નાશ છે અને પાંચથી સુશોભિત છે. આહાહા..! આ ભાઈ બહારના કોઈ સાધનથી મળે એવું છે નહિ. એવી ચીજ છે. લોકોને આકરી લાગે. પણ આ બધા સાધન? જાત્રા કરવી, આ ફલાણું કરવું, શાસ્ત્રો બનાવવા, ઉપદેશ બીજાને દેવો બધું નકામું? આહાહા..! એ બધી ક્રિયા પરની છે. એ આત્માની ક્રિયા છે નહિ. આહાહા..!

‘પંચાચારથી સુશોભિત જેની આકૃતિ છે—’ એટલે સ્વરૂપ છે જેનું. પંચાચાર-જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-આનંદ આદિથી સુશોભિત જેમનું સ્વરૂપ છે. ‘એવા અવંચક (માયાચાર રહિત)...’ આહાહા...! ‘એવા અવંચક ગુરુનું વાક્ય મુક્તિસંપદાનું કારણ છે.’ એકકોર ના પાડે કે વાણી કારણ નથી ને અહીં નિમિત્ત કારણ બતાવે છે. વ્યવહાર છે ને? વ્યવહાર નથી એમ નહિ. આદરણીય નથી. વ્યવહાર છે ખરો ને. આહાહા...! કહે છે, આવા જે અવંચક-ઠગારા નહિ, માયાચાર નહિ. આહાહા...! જેમાં અવંચક-ઠગવાપણું જરીએ નથી. માયાચાર રહિત છે. એવા ‘ગુરુનું વાક્ય મુક્તિસંપદાનું કારણ છે.’ વાક્ય, દેખો અહીં! એકકોર કહે કે ક્ષાયિકભાવ આત્મામાં નથી. અને એકકોર કહે કે ગુરુનું વાક્ય મુક્તિ સંપદાનું કારણ છે. કહેવાનો હેતુ બીજો છે. ગુરુ એને કહીએ કે જે મુક્તિમાં ચાર ભાવ રહિત તત્ત્વનો આશ્રય કરવાની વાત કરે તેને ગુરુ કહીએ. એમ બતાવે છે. આહાહા...! સમજાય છે? ગુરુનું વાક્ય આવું છે. વાક્ય આમ છે. કે ચાર ભાવ રહિત પ્રભુ પરમપારિણામિક સહજાત્મસ્વરૂપ ભગવાન... આહાહા...! એનો આશ્રયનું વાક્ય એનું હોય એને ગુરુ કહેવાય. આહાહા...! ભારે વાત કરી છે.

‘એવા અવંચક (માયાચાર રહિત) ગુરુનું વાક્ય...’ આહાહા...! ઘડીકમાં એમ પણ કહે આનાથી થાય અને ઘડીકમાં વ્યવહારથી થાય, ઘડીકમાં નિમિત્તથી થાય. આહાહા...! એવા ગુરુનું વાક્ય... આહાહા...! મુક્તિ સંપદાનું કારણ નથી. એ તો બંધના કારણ છે. આહાહા...! આવો શ્લોક અને આવી વાત! સભામાં કેટલા વર્ષે બહાર નહોતી એ બહાર આવી. આહાહા...!

‘આવા અવંચક (માયાચાર રહિત) ગુરુનું વાક્ય...’ કહેવાનો આશય એવો છે કે કામદેવનો જેણે નાશ કર્યો છે, પાંચ આચાર જેને શોભિત છે, તેવું જેનું સ્વરૂપ છે એ પોતે યથાર્થ સ્વરૂપ કહેશે. ત્રિકાળી દ્રવ્યનો આશ્રય લેવાનું એ કહેશે. આહાહા...! કારણ કે ચારે અનુયોગોનો સાર વીતરાગતા છે—વીતરાગ પર્યાય. એ વીતરાગપર્યાયનો આધાર આત્મા છે. એ ચારેય અનુયોગનો સાર દ્રવ્યનો આશ્રય છે. એ ગુરુ દ્રવ્યનો આશ્રય કહે છે માટે મુક્તિ સંપદાનું કારણ છે. આહાહા...! આવી વાત છે. આ તો ગુજરાતી ચાલે છે.

‘એવા અવંચક—’ આહાહા...! પોતે પણ સાધન કરી રહ્યા છે. આહાહા...! અંતરના અને એના વાક્યમાં પણ અંતર ત્રિકાળી ગુરુ ભગવાનઆત્મા એનો જ આશ્રય લેવાની વાત કરે છે. તે જ વાક્ય મુક્તિની સંપદાનું કારણ છે. આહાહા...! જેના ઉપદેશમાં રાગથી, નિમિત્તથી અને આનાથી, આનાથી લાભ થાય એ ગુરુ નહિ અને એ ગુરુનું વાક્ય નહિ અને એ મુક્તિનું કારણ પણ નથી. આહાહા...! આવું છે. વાત કરતા ઘણી કરે છે. આહાહા...!

ગુરુનું વાક્ય મુક્તિસંપદાનું કારણ છે. કાંઈ વચન કારણ છે? એક તો કીધું વાણી, વચન ને મનથી તો ભિન્ન છે. ચાર ભાવથી તો ભિન્ન છે. પણ આ ઉપદેશક ગુરુ એવા મળ્યા કે એ ચાર ભાવ રહિત આત્માનો આશ્રય કરવાની વાત કરે છે. તેથી તે વાક્યમાં

કહેવાનો આશય સ્વદ્રવ્યનો આશ્રય કરીને આવશ્યક થાય, એ ખરું આવશ્યક છે. આવશ્યક ચાલે છે ને? આહાહા...! નિશ્ચયઆવશ્યક એને કહીએ કે જે એકલા આત્માને અવલંબીને વીતરાગી નિર્મળ પર્યાય પ્રગટ કરે, એવું જે વાક્ય છે એ ગુરુનું વાક્ય મુક્તિ સંપદાનું કારણ છે. અને એ જ ગુરુ આ જ કહે. ગુરુ તને રાગથી લાભ થશે અને વ્યવહારથી નિશ્ચય થાશે એ વાત કરે નહિ. એ વાત કરે એ ગુરુ નહિ. એમ કહે છે. આહાહા...! ગજબ વાત છે.

‘નિયમસાર’. આહાહા...! આ નિયમ છે, આ નિયમ છે. નિયમ છે એટલે એ સાર એટલે કે એ તો રાગરહિત છે. પણ નિયમ આ નિયમ છે કે ગુરુના વાક્યમાં દ્રવ્યનો આશ્રય લેવાનું જ આવે. આહાહા...! એકલો ચૈતન્ય ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ ચાર ભાવ રહિત એને આશ્રયે મુક્તિ થાય એમ કહે તે ગુરુનું વાક્ય છે. તે સિદ્ધાંતનું વાક્ય છે. બાકી સિદ્ધાંતનું વાક્ય નથી. એમ એમાં આવ્યું કે નહિ? આહાહા...! ૨૪૮ (શ્લોક પૂરો) થયો.

શ્લોક-૨૪૮

(અનુષ્ટુભ)

इत्थं बद्ध्वा जिनेन्द्रस्य मार्गं निर्वाणकारणम्।

निर्वाणसंपदं याति यस्तं वंदे पुनः पुनः॥२४९॥

[શ્લોકાર્થ :-] નિર્વાણનું કારણ એવો જે જિનેંદ્રનો માર્ગ તેને આ રીતે જાણીને જે નિર્વાણસંપદાને પામે છે, તેને હું ફરીફરીને વંદું છું. ૨૪૯

શ્લોક-૨૪૯ ઉપર પ્રવચન

૨૪૯.

इत्थं बद्ध्वा जिनेन्द्रस्य मार्गं निर्वाणकारणम्।

निर्वाणसंपदं याति यस्तं वंदे पुनः पुनः॥२४९॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘નિર્વાણનું કારણ એવો જે જિનેંદ્રનો માર્ગ...’ આહાહા...! એ સિવાય-જિનેંદ્ર માર્ગ સિવાય કોઈ માર્ગ છે જ નહિ. કેમકે અનંત પરદ્રવ્યો, રાગ ને પુણ્ય-પાપના ભાવ, ચાર પ્રકારની પર્યાય અને પર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય એવી (વાત) જિનેંદ્ર સિવાય ક્યાંય છે નહિ. આહાહા...! જિનેંદ્ર માર્ગ સિવાય આ વાત ક્યાંય છે નહિ. આહાહા...!

એથી 'એવો જે જિનેન્દ્રનો માર્ગ તેને આ રીતે જાણીને...' આ રીતે જાણીને. જે કીધું એ રીતે જાણીને. 'જે નિર્વાણપદને પામે છે,...' જે નિર્વાણ સંપદાને પામે છે. આહાહા...! અરે...! પંચમઆરાના મુનિ છે. પંચમઆરામાં શિષ્ય નિર્વાણને પામે છે! પણ સાંભળને હવે. આ એક ભવે ને ઓલે ભવે પામે છે. નિર્વાણને આ રસ્તે જ પામશે. આહાહા...! નિર્વાણને પામે છે.

'તેને હું ફરી ફરીને વંદું છું.' આહાહા...! મારું વંદન ફરી ફરીને એને માટે છે. આહાહા...! સવાર-સાંજ પ્રતિક્રમણ કરે, એમાં ગુરુનું સ્મરણ કરે એમાં વંદન આને (કરે છે). જે જિનેન્દ્રનો માર્ગ દ્રવ્યને આશ્રયે, વિકાર રહિત નિર્વિકાર ઉત્પન્ન થાય, ચાર ભાવ રહિત, એ માર્ગની વાત કરે તે મુનિ વંદનીક છે. વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)